پرسی شۆڕش ... کاوە جەلال ... بەشی یەکەم

پرسی شۆڕش
بەشی یەکەم

سەرەتا گەرەکە پرسی شۆڕش بە نموونەی کۆنکرێت ئاوەڵا بکرێت، تاکو بەم ڕێیەوە ڕوونی بکەینەوە کە چۆن بەناو شۆڕشگێڕانی کورد شێوەهزرینی ئیسلامی-سوننییان لە وەرگرتنی هزرە شۆڕشگ□□ی□کانی وەک مارکسیزم و وجودییەت و هتد درێژە پێ دەدەن. ئەم بەگەڕخستنەی شێوەهزرینی ئیسلامی-سوننی بێگومان لە نووسینی بابەتی ماستەر یان دکتۆراشدا باڵادەستە، بەڵێ لەو سەر□□□یانەشدا خۆی دەنوێنێت کە مرۆ بۆ نموونە سنگدەرپەڕیوانە ڕای دەگەیەنێت گۆیا کەڵە گۆڤاری نوێجۆر دەردەکات.

بە شێوەی بەرجەستە ببێژین: لە ئیسلامدا بەدەوییە ئارەبەکەی بیابان، سەرباری سۆسیالیزەکراوی (بەکەسکراوی)ی بەدەویانەی، یەکسەر بەدووی وەرگرتنی پەیامەکەی محم□ددا وەک سەحابە دادەنرێت، بەمەش هەڵدەزنێنرێت بۆ سەر ئاستێکی بێخەوش کە لێوەی گۆیا خۆی لە پێناوی داواکارییەکانی خودادا بەخت دەکات. کەواتە سەرجەم مۆرکی بەدەویانەی ئەو جۆرە کەسێتییە ("کەسێتی" لە ڕووی پسیکۆلۆژییەوە نەک فەلسەفەوە)، وەک ش□ه□وانییەت، تاڵانچێتی، پیسوپۆخڵی، تۆڵەگەریی و هتد، ل□ تەک ئیمانهێنانی ئەو بەدەوییەدا "نامێن"ن و هاوکات ئیماندار نوێ دەبێت بە سەحابەیەکی پیرۆز! لە بنەڕەتدا ئەم بنەمایەی لایەنیکەم ئیسلامی سوننی لە کاتی دامەزراندنی حیزبی شیۆعییەوە لە ئێراق بەرجەستە دەکرێت، کە پاشان هەروەها "کۆمەڵە" بەردەوامیی پێ دا و ئەمڕۆش بۆ نموونە مەنسوری حیکمەتییەکان سکۆلایستییانە درێژەی پێدەدەن.

ئەمە بێگومان لای بەناو وجودییەکانیش خۆی دەنوێنێت، کە بە تایبەتی دەبوو ل□ب□ر□ بە هەڵوێستوەرگرتنی ل□ب□ر□بوونیانەی ئازاد نەفی بکرایە، لێ شێوەهزرینی سکۆلایستیی ئیسلامی ل□ب□ر□ش بەرجەستە دەکرێت و کوڕەی وجودی هیچ جیاوازییەکی لە مەسئولێکی دەمانچەیی نییە کە خەون بە

ستایشکردنی خۆیەوە دەبینێت – ئەمە پاشان بە وردی ڕووی تێدەکەین. بە هەر حاڵ، لەم بزاوتانەشدا کوڕێ یان کچێ یەکسەر بەبێ هیچ ڕەخنەیەکی خۆمەئریفە، واتا بەبێ پشکنینی شیمانەکانی زانین، بەبێ ڕووکردنی ڕەخنەیی لە سۆسیالیزەکراوییە ئیسلامی-سوننییەکەی (هەروەها شیعییەکەی) خۆ، بەبێ پرسیار لە تێنینەوەی هەستی خۆڕەکییانە بەنەو سەرجەم کارەکتەری خۆییدا و هتد، بەبێ پرسیاری ترس لە ئازادیی کەسی، بە کورتی مرۆ بەبێ ئەو پرسیارکردنانە یەکسەر دەبێت بە مارکسی، بە مارکسی-لێنینی و هتد، یان بە وجودی؛ هەروەها لە بواری دیکەشدا، بە تایبەتی بواری هزری و کولتووردا، یەکسەر ئەم یان ئەو فەیلەسوفی بەواتا یان کۆمواتای خۆرئاوایی دەکات بە دەرووی خۆدەربڕینەکانی، ئەوجا دەست دەداتە نووسین، دەرکردنی گۆڤار و ڕۆژنامە و هتد. ئەمە ڕەوشەکە کە وەک بابەتی ڕەخنە وەریدەگرین تاکو لەوەی پرسی شۆڕش ئاوڕێا بکەین. لە ئەمە سەرەتا بە ئەم مەبەستە دەرچەیەکی کۆنکرێت وەردەگرین کە بریتییە لە ئەستێرە کەریم.

ئەستێرە کەریم بە کەسێتیی خۆی هاتۆتە نێوەندی خەباتی ژنان و مرۆڤیی بە گشتی و کوردایەتییەوە. بێگومان ئەو بەبێ سۆشیال میدیا نەیدەتوانی دەنگی خۆی بە نێوەندی زۆر فراوان بگەیەنێت، جگە لەوە گەر ئەو لەنێو ڕیالێتیدا ئەوها ڕیشەیی (ڕادیکال) هەڵوەستی وەربگرتایە، ئەوا زوو لەناودەبرا. ئەمڕۆ سۆشیال میدیا نەک تەنیا بریتییە لە میدیەمی خۆمەکان و چێتوونان یان لومپێنان و هتد، بەڵکو هەروەها میدیەمی چالاکیی شۆڕشگێڕانەی ڕۆشناییدەرە.

بە ڕوونکردنەوەی ئەمە دەتوانین یەکێک لە ئەکسیۆنەکانی ئەستێرە کەریم بە نموونە وەربگرین کە تێیدا "دەرپێ"ی ژنانەی هێناوەتە ڕەوشی تەمسیلکردنەوە، لە تەمسیلکەر، واتا دەرپێکە، لە بنەڕەتدا دەرپێ نییە، بەڵکو "دەسوو"ی ژنانەی وروژێنەری سێکسی پیاوە. کاتێک ئەستێرە کەریم ئەو پارچە جلە ژنانەیەی ژێرەوە نمایش دەکات، ئەوا ناڕاستەوخۆ ترس و شەیدایی پیاو، بەڵێ پەرێشانیی پیاو بە "چکلێتەکەی ژن" دەهێنێتە پێشینەی هەست و بیرکردنەوەی پیاوانەوە. لە کێشەکە ئەوەیە کە ئەوان ناتوانن ئەو "چکلێت"ە بچێژن، چونکە ئەوان سێکسیستی ترسنۆکن و درۆزنانە "کوڕی باشی"ی خۆیان بە یەکدی، واتا نەویەکییانە، نمایش دەکەن.

ئەستێرە کەریم لەو روانگەیەوە شۆڕشگێڕە کە ئەو لە رواڵەتەوە ڕۆچووە بەرەو ڕیشەی کێشە مرۆڤیی و کۆمەڵایەتییەکانی کوردەکان، واتا ئەو ڕادیکالە. ئەمەیە کە سەرجەم کەسانی پابەندی ڕواڵەتی

تۆقاندووە یان تەنانەت خستوونیەتە هەڵوێستی دژبەرەوە بەرانبەری. ش□شگ□□تیی ڕۆشناییدەرانەیەی ئەستێرە کەریم بەوەدا دیاردەدات، کە کاتێک ئەو هەڵوێستی ڕاستەوخۆ و ڕەخنەیی بەرانبەر ڕیشەی کێشەکانی ژنان و پیاوان، هەروەها بەرانبەر نەریتی کۆمەڵی کوردی بەگشتی و دەسەڵاتدارەکانی (لە ئێراق) وەردەگرێت، ئەوا بە هیچ شێوەیەک ڕەچاوی ئەو پێورانە ناکات کە وەک ئەزەلی پێناسەکراون و لە دەرەوە پیاوسالارییانە سەپێنراون، بە پێچەوانەوە، ئەو دوای خۆ ئازادکردنی لەو پێورە ئۆبژێکتیفییانە هەڵوێست وەردەگرێت، ئەویش بەوە کە شۆڕشگێڕانە ڕوو دەکاتەوە خودی پێورەکان و وەک دەسکەلای چەوساندنەوەی نێر و مێ دایاندەنێت.

لێ ئەو هاوکات، وەک مۆرکی هەڵوێستی ڕۆشناییدەرانەی، ڕوو دەکاتە خودی مر□ق و وەک بەرپرسیار لە خۆی و هاومر□قان و کۆمەڵەکەی دایدن□ن□ت. ئیدی بەم شێوەیە، بە دەستدانی ڕۆشناییدەرانە لە مرۆڤێتیی کەس، خوویا دەبێت کە کوڕان و کچان چەند داماوان، یان چەند نامۆبوون لە خۆیان و چۆن بەو هۆیەشەوە گیرۆدەی ڕواڵەتەکان بوون. لێ ئەوان، ئەو چەوساوە چەوسێنەرانە، بەدترن لە باوکان و دایکانیان کە، سەرباری هەڵوێستی چەوسێنەری و ملکەچییان بۆ چەوسانەوە، هیچ نەبێت نەریتخوازانە کەم یان زۆر هەندێک ناوەرۆکیان پێ پیادەدەکرا و پیادەکرد. لێ هەروەها و هاوکات خوویا دەبێت کە واژەکانی وەک “گیانەکەم” و “چاوەکەم” و “ئازیزم”، یان داوکارییەکان بۆ “گەردن ئازادکردن” و هتد، هیچی دیکە نین جگە لە درۆزنی، کە مر□ق ل□ پێناوی مسۆگەرکردنی پێگەیەکی خۆیی لە جیهاندا دەریاندەبڕێت.

جگە لەوە ئەم ڕوانگەیەی ڕۆشناییدانمان لای ئەستێرە کەریم پتر بۆ ڕوون دەبێتەوە، گەر بڕوانین کە کاتێک ئەو کچان وەک ژێردەستە و دوور لە هەر تررووسکاییەکی خۆشیی ئاشکرا دەکات، هاوکات پێیان ڕادەگەیەنێت کە ئەوان گەرەکە بەرپرسیاری بۆ ژیانیان وەربگرن، ئەوەشیان پێ بەدی دێت، گەر ئەوان دەستبەرداری رواڵەت بن و ڕووبکەنە فۆرمی ژیان. ئەوان گەرەکە لە خۆیان بەئاگا بێن و ببینن کە چۆن لە مێینەبوونی خۆیان نامۆ بوون. ئاخر بەم هۆیەوەیە کە ئەوان شانازی بەوەوە دەکەن کە گۆیا “کچی عائیلەن”. “زۆرینەی هەر زۆر”ی ڕەگەزی مێینەش، هاوشێوەی “زۆرینەی هەرە زۆر”ی نێران و پیاوانی کورد، رواڵەتگەری بێشوناسە، کەواتە کچان یان ژنانیش هاوشێوەی پیاوان ناتوانن ڕۆ بچن بۆ نێو ناخیان و لەوێ گوێ بۆ ئاخ و ناڵەی ئەو ناخەیان رایەڵ بکەن.

ڕۆشنايیدان لای ئەستێرە کەريم ئابڵۆقەی پرس و کێشەکانی کچان و ژنان دەدات، ل□ب□ر□شەوە سەرجەم کێشەکانی کوڕان و پياوان لەنێو سێکسيزمياندا دياردەهێنێت و وەک سەرچاوەی چەوساندنەوەی ژن □اق□يان دەکات. ئێمە لێرەدا دەگەين بە جۆرێکی مر□ق ک□ سارتر ناوی دەنێت مر□قی □□سەنی کۆمەڵايەتی. ڕوونکردنەوەی ئەم تێگەيەی سارتر پتر نزيکمان دەخاتەوە لە پرسی مر□قيی لای کوردەکان.

سارتر لە “بوون و نەبوون”دا وايدادەنێت کە مر□قی □□سەنی کۆمەڵايەتی ناتوانێت ژيانێکی بەکەرامەت بژی، چونکە “سەر بە جيهان”ە، لێ ئەو مر□ق□ ب□ چەشنێک سەر بە جيهانە کە ئيدی ئەو لەنێويدا هاوشێوەی “ک□قر” سرەوتووە – چەقيوە. ئەم مر□ق□ ن□ک تەنيا ناتوانێت بۆ خۆی ببێت بە پەناگە، واتا بۆ لای خۆی بگەڕێتەوە، بەڵکو تەنانەت ناتوانێت جيهان جێبهێڵێت، بەڵێ تەنانەت جووڵەيەک ناکات. ئاخر نێوجيهانيبوون بۆ مر□قی □□سەنی کۆمەڵايەتی وەک پەچەيەک وایە کە ئەوی داپۆشيوە. ئەو، مر□قی □□سەنی کۆمەڵايەتی، ئاگايی ئازادیيەکەی خۆی بە قووڵی لەنێو ناخيدا شاردۆتەوە، هەر بۆيە ئەو سەرڕاست نييە.

ئەو تەنيا تەمسيل دەکات. بۆ نموونە گەنجە تەنيا خەريکی تەمسيلی گەنجێتييە، کەواتي□ ناگەنجە. گەنجەی ناگەنج نێوجيهانيانە وەک کوڕێکی ڕەسەنی کۆمەڵايەتی دەردەکەوێت و ديارنامێنێت، سڵاو دەکات و پێشوازی لە ميوانان دەکات يان ڕێزمەندانە بەڕێيان دەکات. ئەوجا ئەو ناگەنجە ڕەسەنە بۆ کيش□ی دراوسێ ئاگری تێ بەربووە و لە حەمامدا خۆی ئەندێش□يانە بە ئەو ڕەحەت دەکات. گەنجەی ناگەنج هەموو هەوڵێک دەدات تا کيش□ی دراوسێ دەکات بە دەزگيرانی خۆی، لێ لەبەر ئەوەی ڕەسەنی کۆمەڵايەتييە، ئەوا يەکسەر بەدوويدا لەنێو کۆڕی ه□قا□انيدا دەيکات بە بابەتی قسە و نوکتە و پێکەنين، نەک وەک کەسێکی ئازاد هەوڵ بدات پێکەوە پەيوەندييەکەی لەتەک کيش□ی دەزگيرانيدا بژێنێت. نەخێر ئەوەی پێ بەدينايەت، چونکە ئەو نێوجيهانييە. ئامانجی ئەو وەک ناسەرڕاستێک ئەوەيە کە ئەو دەخوازێت بريتی بێت لە دوائەنجام/بەرهەم (کۆنز□کق□نس). بۆيە ئەو گەنجە ناسەرڕاستە ناگەنجێکی پياوانەی کوڕی باوکی خۆيەتی. ئەو بە هەموو شێوەيەک دەيەوێت بە ئەوانی ديکەی نێوجيهانی ڕابگەيەنێت کە ئەو کوڕ و دەستەبرای ئەوانە. لێ لەبەر ئەوەی هەموو شتێک وەک دوائەنجام دەبينێت، ئەوا بۆ ئەو هيچ پرنسيپێک نييە.

هەر بۆيە ئەو زۆر ئاگای لە دوائامانجی کردارەکانی خۆيەتی. ئاخر کوڕەی ڕەسەنی کۆمەڵايەتی خۆی تەنيا وەک بەرهەمی ڕوودا□□کان

دەبینێت نەک وەک سەبژێکتی (بکەری) ئەو ڕووداوانە. ئەو هەرگیز ناتوانێت ببیستێت کە دەشێت ئەو خۆی سەرچاوەی ڕووداوەکان یان کەشفکەریان بێت. نەخێر. بۆ ئەو بەهاکانی نێو جیهان لە دەرەوە چەسپێنراون، ئەویش تاکە ئەرکی ئەوەیە کە پابەندی بەهاکان بێت. ئەرێ! ئەو واتای جیهان لە فاکتەکانی خودی ئەو جیهانەوە دەخوێنێتەوە. ئەو وەک سەرەنجام یان بەرهەم تەنیا کاتێک پیاوی نێو پیاوانە، گەر بتوانێت قحبەیەتیی کچێک بخاتە بەردەم ژینگەکەی.

کەیلەتییەکەی نەیر و مە کە ئێستێرە کریم چالاکیگەرایانە (ئەکسیۆنیستانە) لە مەدیەمەکدا هەناوییەتە نەوەندی خەباتی ڕۆشناییدانەوە، تەنیا کاتێک بۆ لێڕوانەر دەبێت بە مایەی پرسیار، گەر ئەو بزانێت کە ئێستێرە کەریم ئەکسیۆنێکی نمایشکراوی بەرخستووە و تێیدا ئەو خۆیشی وەک لێڕوانەر کراوە بە مەبەست. کەواتە ئەو بینەری پاسیڤ نییە. ئەو دەبێت بزانێت، واژەی بینەر، کە هەستی هەزانقانیی کوردی نەفامانە چێی کردووە، جیاوازە لە لێڕوانەر کە هەڵوەستەکی چالاک (ئەکتیڤ)ی هەیە، جا ئەوە لە سینەما، تیاتەر یان پێشانگە بێت، یان بەشداریکردن بێت لە چالاکییەکی نێو سۆشیال میدیادا.

بەم پێیەوە ئیدی پرسەکی کرۆکی بۆ لێڕوانەر ئاشکرا دەبێت: چالاکڤان، سەرباری تەحەداکەی، سەرباری بەگێڕخستنەوەی زمانی ئەبسوڕن (ڕووت)ی خۆیەک لە چالاکییەکەیدا، مرۆڤدیدییەکی پۆزەتیڤی هەیە، چونکە وای دادەنێت کە لێڕوانەران دەتوانن لە چالاکییەکەی بهزرێن. کەواتە ئێستێرە کەریم نایەوێت بەرانبەر لومپەنەکان بووەستێت، تووڕەیی یان فیکە و قاقای پێکەنین بوروژێنێت، نەخێر، ئەو دەیەوێت بە هزرین لە خۆیان بیبان بزوێنێت، تاکو هەدی هەدی بەیان ڕوون بێتەوە کە ئەوان چەند داماون، بە تایبەتی بە قوز، کە هەرگیز ناتوانن بی چێژن، چونکە لێی دەترسن. ئاخر مرۆ لەڕەدا لە خۆی دەپرسێت کە داخۆ لومپەنەکان فەتەی ڕووتی کچێکی بە حساب دەزگیرانییان بەچییە؟ ئەو هەمووە کەناڵە خۆڕاییە ڕووتە لە ئینتەرنێتدا هەن و ئەوانیش دەتوانن تەماشای هەر ڤیدیۆیەک بکەن: لە ڤیدیۆی ئەرۆتیکییەوە تا پۆرنۆگرافی بە هەموو شێوەکانییەوە.

مەسەلەکە لە بنەڕەتدا نەبوونی شوناسی کوڵتورییە، ئەقڵییەتی مەگەلە: داماو تەنیا ئەو کاتە دەرک بە پیاوبوونی خۆی دەکات، گەر هەڤاڵەکانی بزانن کە ئەو پەیوەندیی لەتەک کچدا هەیە. لە مەسەلەکە لەوە زەرترە: ئەو وەک پیاوتر دەنوێنێت، گەر هاتوو کچەی بە حساب دەزگیران خۆی بە ڕووتبکاتەوە یان ڕێ بدات فەتەی بە ڕووتی بگرێت،

کە گومانی تێدا نی□ ئیدی گەنجەی ناگەنجی ڕەسەنی کۆمەڵا یەتی لەو ساتە بەدوواوە بە قەحبەی دادەنێت.

کاوە جەلال

بەڕێز بەرھەم ساڵەح دەست بەجێ داوای لێبوردن بکە !!! … عەلی مەحموود محەمەد

15 ساڵی تەواوە، لە پای ئەو تاوانانەی عێراق بەرامبەر بە خەڵکی کوردستان لە رابردوودا ئەنجامی داوە، داوا دەکرێت سەرۆك کۆماری عێراق وەك رەمزی باڵای وڵات داوای لێبوردن بکات، ئەرکی جەنابی تاڵەبانی و بارزانی بوو، لەو مانگە سەرەتاییەی دوای روخانی سەدام بونە سەرۆك کۆماری عێراق بە پێی پیتی ناوەکانیان، دەبوایە ئەو ئەرکەیان جێبەجێ بکردبایا، دواتر بەڕێز فوئاد مەعسوم، دواتر بۆ دوو خول بەڕێز تاڵەبانی سەۆك بوو، دەیان جار ئەم داوایەی بەرەو رو کرایەوە، وەڵام هەر نەبوو، بەڕێز مەعسومیش هات، داواکارییەکە روو لەویش ساڵ لە دوای ساڵ هەر بەردەوامە، ئەویش هەر بێدەنگ بوو، هەموو نەیانتوانی بە ئەرکی خۆیان هەڵستن و سەروەرییەك بۆ مرۆڤایەتی و م□□ژوو تۆمار بکەن، تەنها بۆ کورد نا بەڵکە بۆ مرۆڤایەتی، ناویان لە ریزی ئەوانەدا تۆمار بکرێت لە وڵاتانی خۆیان بەو شێوە هەڵوێستە هەڵستاون،لەم مەڵبەندەی جینۆسايدە کە ناوی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستە و ئەم وڵاتەی ئێمە کە ناوی کوردستانە، شوێنێك پینتێك نییە بۆ لێبوردەیی مرۆڤەکان، روباری خوێن، دنیایەك هەڵە، وەحشیەت بونەتە بەشێك لە کلتوری ئێرە.

مێژوویەك ئێمە دەبەستێتەوە بەم وڵاتانەوە لە ناو خوێن و ئێسك و پروسکدا غەرق بووە، بۆ سڕینەوەی ئەو تاڵیانە پێویستمان بە داد پەروەری□، دادپەروەری و ئاشتەوایی پێکەوە گرێدراون، بە بێ یەکەم ئەنجامدانی دووەم زەلالەتە و هەرگیز بەدی نایات، وەك ئەوەی سیاسی□کانی کورد لەمڕۆدا دەیکەن، لێبوردەیی هەموو کات دوای دان نان بە راستییەکان و تاوانەکان و دادپەروەری دێت، تاوانبار و

قوربانیەکان لە ئاوێنەی دەرخستنی هەقیقەت و راستیەکانی رابردوەوە وەك ئەوەی هەن دەردەكەون نەك وەك ئەوەی لە تاوانەکانی رابردوو بشورێنەوە، کارێکی زۆر ناشایستەو ناڕەوایە داوا لە قوربانیانی تاوانەکان بکرێت ئاشتەواویی بکەن، لە کاتێکدا هێشتا دادوەری بۆ ڕۆڵی خۆی هەڵنەسابێت و دان بە راستیەکان و هەقیقەتی تاوانەکان نەنرابێت و تاوانباران دادگایی نەکرابێتن لە پێناو رزگار نەبوون لە سزاو بە دکۆمێنت کردنی تاوانەکان و دەرخستنی راستیەکان و نووسینەوەی روداوە تاڵەکان !!.

لە ئەزمموونی خوارووی ئافریقیاوە فێر بین کە “باسکردنی سەرچاوەی تاوانەکان، دانپێنان، قەرەبووکردنەوە، دان نان بەو تاوان و کارەساتانەی لە رابردوو روویان داوە، هەندێك جار زۆر پێ بایەخترە لە زانینی حەقیقەتەکانی بابەتەکە، ئەگەر چی مەرج نییە هەموو ئەو کەسانەی کە ئازاریان چێشتووە پێویستیان بە داوای لێبوردن کردن هەبێت بەشێوەیەکی ڕەسمی تا ناکۆکیەکان ڕابردوو لەبیر خۆیان ببەنەوە، لێکۆڵینەوە لە پرۆسەی لێخۆش بوونی “کۆمسیۆنی حەقیقەت و پێکهاتنەوە لە باشووری ئافریقا” ئەوە پیشان دەدات کە قەبوڵکردنی سەرەنجامەکان تا ئەندازەیەکی زۆر زیاد دەکات، کاتێك قوربانیان ی ان کەسوکاری قوربانیەکان دانپێنانێك و داوای لێبوردنێکی شەرعییان پێ دەگات.

“پێکهاتنەوە –چارلس ڤیلا –ڤیسیستە”. قەرەبووکردنەوە تەنها پاداشتی مادی نییە لە بەرامبەر ئەو زیانانەی لە قوربانیان کەوتوونە, بەڵکە خۆی لە پاداشتی مادی یان ڕەمزی یان پێکەوە دەبینێتەوە, ڕەنگە پاداشتی دارایی بێت یان پۆزش و داوای لێبوردنکردن بێت لە قوربانیان یاخود هەردووکیان پێکەوە, نا بێت لە یادمان بچێت کە بژاردن هەم قەرەبووکردنەوەیە و هەم پەیمانیشە بە دوبارە نەکردنەوەی تاوانەکانی ڕابردوو لە ئایندە, ئەمە لەم مەڵبەندی جینۆسایدە پێویستمان بەمەیان زیاتر کە روداوەکان رابردوو دوبارە نەکرێنەوە, وەك دەبینین بەردەوام لەناو بازنەکەداین, لە کاتێکدا نە قەرەبو کراوینەتەوە نە داوای لێبوردنیشمان لێکراوە, نە وڵاتیش بۆتە ئەندامی دادگای تاوانی نێو دەوڵەتی, بۆیە روداوەکان لە ژینگەیەکی وادا ئاساییە دوبارە ببنەوە, وەك بەردەوام دوبارە دەبنەوە لە شەنگالەوە بۆ دوز و لە داهاتووشدا بە ناوەکانی دی, راستە ئەمانە رابردوو ناگۆڕن و ژیان بۆ قوربانیان ناگەڕێننەوە, وەلێ ژیان بۆ داهاتوو دور لە تاوان زەمانەت دەکەن .

قەرەبووکردنەوە کەرامەتی مرۆڤایەتی و هەندێك لە زیانە مادییەکان

دگرنتو ب قوربانیان, ب ئوانی مافیان پشل کراو, بی مافی قربوو مافکی ب ئملاو ئولای سازش هنگرتنی قوربانیانی کوردستان, کسیش بی نیی ب ناویانو ئو سازش بکات ئگر ل ترپکی دساتیش بت, دبت تنها خیان ل برامبر ئو زیانانی پیان گیشتوو بم کار هبستن.

دوتی ئنجامدری تاوان ک عراق نابت ل برپرسیارتی کارکانی ابردووی تاوانکان هلب َت, عراقی ئستا ک داوای لبوردن دکات و قربووی قوربانیان دکاتو, ل بر ئو نیی برپرس ل تاوان و هکان ابردووی سدام, بک ل بر پابند بوونیتی ب برژوندی گشتییو و کارکردنیتی ب دووبار تککردنوی قوربانیکان بکمگاو گاندنوی کرامت بیان و متمانیان دداتی بوی عراقی داهاتوو ئوی رابردوو نیی, ل تاوانو گواستراوتو ب پزش هنانو, ل ئنجامدانی جینسایدو هاتت سر واژکرانی پیمانام نودوتیکانی برپرسیارتی ل برامبر تاوان مزنکان, تا ئمان نکات یانی دوبار بونوی تاوان لکات و ساتدایو هیچ گانکارییك نکراو.

ب داوی لبوردن کردن برپرسیارتی هگرتنی ئو تاوان گورانی ل ابردوودا ئنجامدراون , تاک زمانتی هاوسنگی اگرتن ل نوان مافی قوربانیان و برپرسیارتی تاوانکاران , دوت بردوام دبت ل هگرتنی برپرسیارتی سیاست و کاری فرمانواکانی پشووی خی, ئو برپرسیاریتی مانای تاوانبار بوون ناگینت , بک خ پاککردنوو شردنوی لی , پاککردنوی دوت و خود لو ابردوو تا خوناوی پ ل تاوان ک لم وات رویانداو ,ئم ل باشووری ئافریقیا و شیلی و ئامانیاو ..تواوی ئو واتانی گانکاری تیایاندا ئنجامدرا ل پاش دساتی نازیز م ئاپارتاید و دیکتاتریت پیرو کرا, کوردیش چاووانی دکات ل ئراقی نو ک ئستا ئوی بز سرکین ببت پرنسبکی دساتدارییتی داهاتوو .

سرکی شیلی لاگس هستا ب ناردنی نامی پاساو هنانوی کسی یان داوای لبوردنکردن ب سرجم کسوکاری قوربانیانی دست ژمی سربازی پشوو ب سرکردایتی بینتش, ئم پرسی ل سای 1996 و ب 2008 درژی کشا, کچی خی و بیروباوکی قوربانی و نیاری ئو دساتی بوون ک تاوانی ئنجام دابوو, ئو نامانی ناردی ب سرجم قوربانیان ئویان نکرد تاوانبار, بک

ناوەکانی وەلاتی لە تاوانەکانی بینەتشەی تاوانبار شوشتەوەو ناشرینیەکانی پاککردەوەو خۆشی بردە ریزی سەرکردە مەزنەکانەوە, بۆیە دەبێت عێراق لە تاوانەکانی سەدام حوسێن بشۆردرێتەوە.

قوربانیانی دەستی ڕژێمی نازی ئەڵمانیاش, لە پاش قەرەبووی مادی, هەر یەکەیان نامەی سەرۆك کۆمار"یوهانز راو" یان پێگەیشت , کە لە نامەکەیدا داوای لێبوردنی لە قوربانیانی دەسەڵاتی نازی هیتلەر کردبوو."تعويز العمال الاسترقاقيين والقسريين فى المانيا النازيە- یونامی “, لە دوا هەڵوەستیشدا بڕیار درا جووە جەزائیریەکان کە زۆرینەیان لە فەرەنسا دەژێن لە مەحرەقە رزگاریان بووە هەر یەکەیان بە 2300 ئیرۆ قەرەبوو بکرێنەوە .

لە تەیموری ڕۆژهەڵاتیش گەل داوای قەرەبووی ماوەی داگیرکاریشی کردەوە لە دەسەڵاتی ئەندەنوزی , نەك تەنها قەرەبووی پێشێلکاریە گەورەکان, ئەمەش بۆ کورد جێگای هەڵوەستەیە و پێویستە کاری لەسەر بکرێت, لە ماوەی رابردوودا بێ ویستی خۆی داگیر کراوەو سامانەکەی تاڵان کراوە.

شیراك سەرۆکی کۆچکردووی فەرەنسا داوای لێبوردنی کرد لە بەرامبەر گرتنی 13 هەزار جولەکە لە پەرسەی ئەلفیل دیف لە ساڵی 1942 لە میانی جەنگی جیهانی دووەم و پاشان بۆ کەمپی کوشتنیان لە لایەن هیتلەرەوە.هەرچەندە ماکرۆن سەرۆکی فەرەنسا سەبارەت بە جەزائیر وتی نە ئینکار کردن وە نە داوای لێبوردن کردن, لە ئەنجومەنی یاسایی فەرەنسا لە 8ی شوباتی 2018 بڕیاریدا هەموو قوربانیانی جەنگی نێوان ساڵانی 1954 بۆ 1962 کە لە جەزائیر دەژیان لەوکاتە قەرەبو بکرێنەوە, هەرچەندە هێشتا فەرەنسا دانی بە هەقیقەتی یاسایی تاوانەکانی خۆی لە جەزائیر نەناوە کە ملیۆن و نیوێك قوربانی لێکەوتەتەوە.

لە سیرالیۆنیش لە ساڵی 2010 سەرۆکی وڵات بە شێوەی فەرمی داوای لێبوردنی لەو ژنانە کرد کە قوربانی ململانێ چەکداریەکان بوون , لە کۆمبەدیا سەرباری ئەوەی ناوی قوربانیان لەسەر ماڵپەڕی دادگای نێونەتەوەیی کۆمبەدی بڵاو کرایەوە داوای لێبوردنیشیان لێکرا, لە 23ی نۆڤەمبەری 2011 ەش ئەردۆگان بە فەرمی لە بەرامبەر تاوانی جینۆسایدی دەرسیم لە بری دەوڵەتی تورك بە شێوەی زارەکی داوای لێبوردنی کرد, داوای لێبوردنەکان پێویستە بە نوسراوبن و بڕیاری فەرمیيان بۆ دەرچێت و هەڵوەستەکان دوربن لە بەرژەوەندی سیاسی, ئەگەر مامەڵە وەك تاوان دەکات ئەوا پێویستە دان بە جینۆسایدی

ئەرمەنیەکانیش بن□□ت و کۆتایی بە نکۆڵی کردن به□ن□□ت, کۆتایی بەو شەڕە سەختەی ل□ بەرامبەر دەرخستنی حەقیقەتی یاسایی کۆمەڵکوژی ئەرمەن گرتویەتیە بەرو ملکەچی حەقیقەتە مێژووییەکان بێت, تۆنی بلێر سەر□ك وەزیرانی پێشوی بەریتانیا داوای لێبوردنی لە سەردەمی کۆیلەداری و ماندێلاش داوای لێبووردنی لە قوربانیانی کردارە سەربازییەکان کرد.

لە ساڵی 1998 دا بیل کلنتۆن لە سەردانی ب□ و□لاتی رواندا داوای لێبووردنی کرد لە رواندییەکان, بەهۆی هەڵوێستی حکومەتی ئەمەریکاەوە لەو گەل کوژیانەی لەو و□لاتە رویان دا, شینزۆ ئەبی سەر□ك وەزیرانی ژاپۆن, رەتی کردەوە سەبارەت بە دۆسیەی ژنانی رابواردن داوای لێبوردن لە کۆریەکان بکات, وەلێ سەر□ك وەزیرانی ژاپۆن تۆمیشی مۆرایاما لە 15ی ئۆگستسی 1995 بە بۆنەی 50 ساڵەی کۆتایی جەنگی جیهانی دووەمەوە لە بەیاننامەیەکدا داوای لێبوردنی لە هەموو ئەوانە کرد چ و□لاتەکەیانی داگیر کردووە وە یان و□لاتەکەی لە میانی جەنگدا زیانی پێ گەیاندوون, لە فبرایری 2008دا سەر□ك وەزیرانی پێشوی ئوسترالیا داوای لێبوردنی کرد لە هەمبەر تاوانێك کرد کە بەرامبەر هاوو□لاتیانی رەسەنی ئوسترالیا بە تایبەت دزینی 17000 لە منداڵەکانیان, لێ سەر□ك وەزیرانی نەمسا سیباستیان کۆرتز داوای لێبوردنی کرد سەبارەت بە پێشوازیکردنی و□لاتەکەی لە سوپای هیتلەر.
حکومەتی راستگەرای پۆڵەندا سزای 3 ساڵی دانا بۆ ئەوانەی پۆڵەندیەکان بە هاوبەش دادەنێن لە تاوانی هۆلۆکۆست و دان دەنێن بە رۆڵیان لە تاوانەکە, ئەمەشیان بە داکۆکی لە کەرامەتی نیشتمانی دانا, بۆخۆی ئەمەش داکۆکیە لە هاوبەشانی تاوانەکانی نازیەت, ئەمەو نموونەی زۆری دیکە .

ئەو قەرەبوە مادیانەی بە بێ یاسا و ئاشکرا کردنی ڕاستیەکان و داوای لێبوردنکردن لە لایەن دەوڵەتی بکەری تاوانەوە دەبەخشرێت وەك خوێن بایی و هەوڵی کڕینی دەنگی قوربانیان تەمەشا دەکرێت لە بڕی سڕینەوەی رابردووی خوێناوی , کورد پێویستی بە خوێن بایی عێراق نییە, بەڵکە چاوەڕوانی ئەوەیە دەوڵەتی بکەری تاوان بە فەرمی لە رێگای سەرۆکەکەیەوە بە بڕیاری رەسمی داوای لێبوردنی لێ بکات, ب□□□□ز ب□رهه□م ساڵەحیش کە هەنووکە لە سەروی فەرمەنڕەوایی ئێراقەوەیە ئەرکە لەسەری بەمکارە هەڵبستیت و وەك ئەو سەرۆکانەی ئاماژەمان بە ناوەکانیان دا بە ناوی دەوڵەتی عێراقەوە نامە بۆ یەك بە یەکی قوربانیانی جینۆسايد لە کوردستان و عێراق بە تایبەتی

و سەرجەم قوربانیان بە گشتی بە بێ جیاوازی نەتەوەیی و ئاینی بنەریت, ئەمە وەك تاك وەك نەتەوەش داوای لەبوردن لە کورد و تورکمان و ئاشور و کلدان و شیعە و کریستان و ئێزیدی و سائیبە .... بکرێت, هیوادارم بەم ئەرکە هەڵبستێت و هەڵەکانی تاڵەبانی و بارزانی و مەعسوم دوبارە نەکاتەوە.چاوەڕوانین هەموو قوربانیانی جینۆساید و تاوانی جەنگ و تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی و پێشێلکاری گەورە لە کوردستان و عێراق لە جەنابی سەرۆکەوە نامەی داوای لێبوردنیان پێ بگات لە زوترین ماوەدا, ئەوە گەورەترین پەیام و بەرزترین دڵنەوایی و چاکترین هەنگاوی پاككردنەوەی رابردووە, ئەگەر بەو ئەرکە هەڵنەستن بە ئەرکی ئەخلاقی و ویژدانی خۆتان هەڵنەستاون .

نادیا موراد – ئانا فرانک! … برایم فەڕشی

ئەلیزابێت شافەر براون Elizabeth Schaeffer Brown خەڵکی ئامریکا، پێشتر بەرهەمی یەخچالی دەفرۆشت و دواترفرۆشیاری تەلەفوونی دەستی کامەرادارى سۆنی ئەریکسۆن بوو. نادیا موراد خەڵکی گوندێکی باشووری کوردستان زیندانی گرووپی ئیسلامی داعش بوو، کە لە مەرگ ڕزگاری هات و ئێستا بۆتە دەنگی تراژێدی ئیزەدییەکان. براون کە پیشەی بواری تەبلیغاتە، لە سیمای نادیا موراد، ئانا فرانک دەبینێ، ئەو کەنیشکەی کتێبی بیرەوەرییەکانی ڕۆژانەی، بوو بە بەڵگەی ڕووداوی هۆلۆکاست لە سەدی بیست.

نادیا بە پێی پرۆژەیەکی هۆمانیستی لە کوردستانەوە لە گەڵ کەمەڵێک خەڵکی شەنگاڵ و دەهاتەکان بە ئاڵمان گوێزرایەوە، تا گەیەندرایە نەتەوە یەکگرتووەکان و بوو بە سەفیری ئەم دەزگایە و بەرنامەی دیداری لە زۆر شوێنی جیهان لە گەڵ بەرپرسانی حکوومەتی و سیاسی و دام و دەزگای ئایینی، ژنان بە پێکهێندرا و لە سەفەرێکی پێنج ڕۆژە بە ئیسرائیل داوای لە پاڕلەمانی ئەو وڵاتە کرد کە کارەساتی ئیزەدییەکان وەک ژینۆساید بناسرێ.

ساڵی ٢٠١٧ ناوی بە خەڵاتی نۆبێل تۆمار کرا، خانمی حقووقناس ئامال کلۆنی Amal Clooney بریتانیایی بە ڕەچەڵەک لوبنانی تێدەکۆشێ بە ئەوەی کارەساتی کووشتاری ئیزەدییەکان بەرێتە دادگای ناونەتەوەیی جنایەتەکانی شەڕ. کلۆنی داستانی ژیان و بەسەرهاتی نادیا موراد وەک تراژێدییەکی کەم وێنە دەبینێ!
مەنەجەر، ڕاوێژکار و دام و دەزگاکانی پاڵپشتی نادیا، دەبێژن داستانێکی تراژیکی لەو چەشنە پێویستی بە مەدیا، پڕۆپاگەندە و ڕێکخستن هەیە بۆ ئەوەی بە جیهانی بکرێ، هەر بۆ ئەو مەبەستە کتێبی ”من دەنگی ئەوەم“ بڵاوکرایەوە و بازاری چاکی پەیدا کرد. دەر شپیگل پار لە ژمارەی ٤٤ ی دا نووسی کە نادیا موراد وەک “سوپر ستار” لە وڵاتان پیشوازی لێ دەکرێ و داستانی ئەو کراوەتە بەرهەمێکی باش، هەر وەک دەگوترێ هەر بەرهەمێکی باش پێویستی بە ڕێکلام و دەنگدانەوەی باش هەیە. نادیا کراوەتە “ئیکۆن” نیشانەی بەرچاو بۆ خستنە ڕووی بارودۆخی ژیان و چۆنیەتی ڕزگاری ژنان بە تایبەت لە وڵاتانی پڕ لە شەڕ و ناکۆکی و دوور لە ڕەچاوکردنی مافی ئینسان، بە تایبەت ژنان! نادیا لە پارلەمانی ئیسرائیل بەسەرهاتی جوو و ئیزەدییەکان وەک یەک دەخاتە بەر چاو و دەبێژێ ئەمەی ئیزەدی دوای ٧٤ کارەسات هەر زیندووین وەک مووساییەکان.

نادیا دەچێتە هەر شوێنێک باسی “کۆچوو” گوندەکەیان دەکات، باسی ژیانی خۆیان، کە مریشک و مەڕیان هەبوو، کشت وکاڵیان دەکرد و دایکی بە دەستی خۆی نانی دەکرد. من نووسەری ئەم دێڕانە لە چەند ساڵی ڕابووردوو لە گەڵ کۆمەڵێک کچانی ئیزەدی هاوتەمەن و گچکەتر لە نادیا ئاشنا بووم، ئینسانگەلێکی سادە و ساکار، پڕ لە هەست و خۆشەویستی. لە ناویاندا خزم و هاوگوندی نادیا هەن کە ئەو جار بەجار سەریان لێدەدا. ڕابووردوی زۆربەیان تاڵ و ناخۆش بووە و لێرە لە کار و خوێندن و فێربوون چالاکن، هەرچەند زۆربەیان لە گوندەکانیان دەرفەتی خوێندنیان کەم بووە. لێرە بە حەزی گەڕانەوە خۆیان پێدەگەیێنن.

ئەو ڕۆژەی کە تازە هەواڵی بەخشینی خەڵاتی نوبێل بڵاو کراوە، بە یەک لەو کەنیشکانەم گووت کە خزمەکەتان خەڵاتی وەرگرتووە، تێنەگەیشت، دوایە لە گەڵ خانمی دەرسوێژی ئینگلیسی و ئاڵمانییەکەی گووتمان ئەو خەڵاتە چییە، چاوەکانی گەش بووە و گوتی دەچمەوە بە دایکم دەڵێم، لە پڕ بە دەنگی بەرز گوتی منیش دەمەوێ خەڵاتێکی وا وەرگرم. ئەو نۆزدە ساڵانە و لە گوندەکەی خۆیان هەتا کەلاسی پێنجی خوێندووە، چوار ساڵە لە ئاڵمان دەژی و ئێستا لە کەلاسی دە دەرس

دەخوێنن.

نادیا کچێکی سادە و ساکارە و ژیانی کەوتەتە ناو بازنەیەکی جیاواز و بەردەوام لەم وڵات بۆ ئەو وڵات دەچێ و هەرچی وزەی هەیەتی لەو ڕێگایەوە بۆ کاری هێناوە. نادیا ناوی حاجی سەلمان و داعشەکانی تری لە بیر ماوە و دەیگێڕێتەوە کە چیان بە سەر هێناوە. زۆرێک لەو کەسانەی کە وەک نادیا بوون لە بەر شەرم و حەیا خۆیان کووشتووە، ئەو بەردەوام بەسەرهاتە تاڵ و دڵتەزێنەکانی خۆی و بنەماڵە و ئیزەدییەکان دەگێڕێتەوە. ئەو چوارچێوە و داب و دەستوورە داخراوەکانی ئیزەدییەکانی تێپەڕاندووە و باس لەو بقانە دەکات، کە کەمتر ژن و کەنیشکی کورد باسیان دەکەن. بە هەزاران و سەد هەزاران کچ و ژنی کورد هەیە کە ژیانی ڕۆژانەی تەنانەت ناو خێزانەکانیان پڕ لە کارەساتە و بێدەنگن لە ئازارەکانی خۆیان. نادیای کەم خوێندەواری گوندێکی ساکار لە سەر سەکۆکانی ئەم جیهانە، لە ناو بازنەی سەرانی جیهان دەنگ هەڵدەبرێ، کارێک کە بە هەموو حزب و دەستە و گرووپ و بە سەرجەم نوخبەی کورد نەکراوە و ناکرێ.

هەمووی ئەو کارانە نادیا نەیکردووە و ئەو دام و دەزگایانە دەیکەن کە لە پشت نادیا وەستاون و پسپۆڕی بە جەهانی کردن و گەرم ڕاگرتنی داستانی نادیان. سناریۆنووس و بەرنامەڕێژ و کارگێڕانی دەزگاکانی پشت نادیا لە ئاستی هەرە بەرزدا کارەکان ڕادەپەڕێنن.
لە پارلەمانی ئیسرائیل کاتێ نادیا بەرەو ئەوێ دەچێ ورد ودرشتی بەسەرهاتی زیندانی بوونی خۆی بگێڕێتەوە، ڕاوێژکارەکانی داوای لێدەکەن هەموو شت باس نەکات و هەرکەس ویستی با بچێت کتێبەکە بخوێنێتەوە، واتە کتێبەکە بکڕێ.

ژێنۆسایدی ئیزەدییەکان پێنج هەزار کووژراو، حەوت هەزار ژنی ڕفێندراو و سێ هەزار بێ سەرو شوێنی لێکەوتەوە، تا ئێستا نەبیستراوە و نە دیتراوە کە حکوومەتی هەرێمی کوردستان و سەرانی حکوومەت و حزبەکانی لێرە و لەوێ کارێکیان کردبێ و وەشوێن مەسەلەکە کەوتبێتن. حکوومەتی ناوەندی عێراق کارەساتی ئیزەدییەکانی بە هی خۆی نەزانیوە و ئاوڕی لێ نەداوەتەوە.

خانمی شافێر براون کەسێکی سەرکەوتوو بوو لە بواری تەبلیغات، ئەو لە نیۆیۆرک لە بازنەی ئەو ژنانەدا بوو کە دەیانویست بارودۆخی ژیانی ژنانی جیهان باشتر بکەن. دواتر دوچاری قەیرانی مانایی و فکریی هات و بەرەو ئەو پیشەیە ڕۆیشت کە لە سەرەوە باس کرا. دواتر ڕێکخراوێکی جیهانی مولتی مەدیالی پێکهێنا بۆ فێرکردن و بارهێنانی

ژنان لە ئەفغانستان، لە هایتی و دواتر لە پرۆژەی تر بەشداری کرد، هەتا گەیشتە پرۆژەی نادیا موراد. داستانی نادیا بە خانمی براون تراژیدییەکی تایبەتە کە کۆتایی پێنەهاتووە و بەردەوامە. بێگومان ئەم سیناریۆیە دەگاتە سەر پەردەی سینەما و مولتی مێدیای سەردەم و بازاڕێکی مەزن لە خۆی دەگرێ، کە ئەوە تەنیا لایەن نییە و لایەنی سیاسی، حقووقی، ئەدەبی، ئینسانی، هونەریی، کۆمەڵایەتی، ژنان و...لە خۆ دەگرێ.

داستانی نادیا موراد، داستانی ئانا فرانک بە ئەلیزابێت شافێر بڕاون زیندوو دەکاتەوە، ئەو لە تەمەنی پازدە ساڵان کتێبەکەی ئانا فرانکی خوێندەتەوە، کە بۆتە هۆی گۆڕینی تێڕوانینی ئەو نیسبەت بە جیهان. نادیا بە براون زیندووبوونەی ئانا فرانکە، ئەو پێیوایە نادیا هەمان هێز و وزەی ئانا فرانک دەنوێنێ. ئیلیزابێت دەڵێ گەر سیاسەتمەدارانی جیهان بە پێی پێویست لە گەڵ ئەم مەسەلەیە مامەڵەش نەکەن، کارێکی گەورەی کە دەکرێ ئەوەیە کە نەسل و نەوەیەکی نوێ لە ڕێگای داستانی نادیا مورادەوە پەروەردە دەکرێن. لەم رێگایەوە ئەو شانسە بە کچان دەبەخشرێ، کە نەوەیەکی نوێ لە ژنان پەروەردە بکرێ. ئەلیزابێت بە هەر شوێنێک لە گەڵ نادیایە، تەنانەت بە ئاودەستخانە، ئەو خواردنی بە دەهێنێ، سەیری تەلەفوونەکە و وێنەکانی دەکات و هێدی هێدی فێری ئینگلیسی کردووە.

لە ئیسرائیل لە نادیا دەپرسن ئەو هەموو هێز و وزەیە لە کوێڕا دەهێنێ؟ کچە گوندییەکەی کوردستان دەبیژێ "ڕووحی لە دەستچووم هانم دەدا". ئانا فرانک پاش مەرگی ناوبانگی دەرکرد، نادیا موراد ناوی ئانا فرانکەکان و بە ملیۆن ملۆین ژنانی "ڕووح ڕفێندراو"ی زیندوو کردۆتەوە.
ئێستا بیر لەوە دەکەمەوە کە کچە ئیزەدییەکەی خۆم، کەی خەڵات وەردەگرێ. لای من هیچ خەڵاتێکی جیهان بایخی نییە، لای من نادیا موراد، ئانا فرانک، ئەلیزابێت شافێر بڕاون، ئاماڵ کلۆنی و هەزارانی وەک ئەوان نەخیان هەیە، کە سەدەیەکی جیاواز لە سەدەکانی پێشوو بونیاد دەنێنن. ئەوان سەر دەکەون!

برایم فەڕشی

جوانترین سەرقس!... جەلال قادر

لەسەر خۆ تاکسی یەکەم لەدەخووەی... لەبەردەم پارکێک ژن و مێردێکی پیروپەککەوتەم بینی ، لەسەر کورسییەک دانیشتبوون و بە شادییەوە سەیری کۆمەڵەی منداڵیان دەکرد کە لەناو پارکەکە جەلانە یان دەکرد!.

لەدلێ خۆم وتم: لە کۆتاییدا دەبێت ژیان بە سادەیی وەرگرین...بۆچی دەی یەکتر بشکێنین.

لەم خەیاڵەدا بووم. ژن و مێردێکیتر کە تەمەنیان نزیک پەنجا ساڵێک دەبوو. دەستیان بۆ بەرزکردمەوە.

کاتێ ماشێنەکەم وەستان...پیاوەکە بەتەنیشتمەوە دانیشت. ژنەکەش لە دواوە دانیشت.

پێم بە بەنزین ناو وتم : بۆ کوێ؟

پیاوەکە وتی : شەقامی پێنج لە گلیب!.

ژنەکە وتی : وا باشترە من دابەزم.

پیاوەکە ئاوڕێکی دواوەی دا و وتی : چیبوە دیسان؟

_ چیبووە...تۆ لەمن دەپرسیت...بۆ لە پێشەوە دانشتووی؟ بۆ نەهاتی بە تەنیشتمەوە دانیشی.

+ بمبوورە...حەزدەکەیەت تاکسییەکە ڕادەگرم و دەمە دواوە.

_ نەخێر نامەوێت بێیتە تەنیشتم دانیشت...دەبوایە یەکەمینجار ئەو کارەت بکردایە...نازانم بۆ پیاوان درەنگ بیردەکەنەوە.

لەسەر جادەی یەکەم کە تێپەڕین کچێکی شۆخ و جوانمان بینی لەگەل سەگەکەی ڕێی دەکرد.

لەناکاو ژنەکە دەستی خستە سەرشانی مێردەکەی و وتی : ئەوە چاوت ژانی نەکرد...ژنت نەبینیوە؟

+ من سەیری سەگەکەم کرد..

_ بەلێ ...بەڵێ....چەند جوانش قایش و کەمەرت بەستووە...ئەی بۆ بۆ منت نەوت قایش ببەستم.

+ خۆ تۆ منداڵ نیت تا پێت بلێم خۆت ببەستیتەوە.

_ تۆ هەمیشە بیر لەخۆت دەکەیتەوە...لەنان خواردن وگەڕان و سەیران..

+ ئێستا تۆ چیت لەمن دەوێت؟

_ من چیم لەتۆ دەوێت؟ تۆ خۆت چیت لەمن دەوێت...هەرکات دەلێم ئەوە مەکە دەیکەی...

لەم کاتە هەستمکرد شەڕو دەمەقالێ کەیان بێ مانایە و خۆریکە گەرمتر دەبێت. بۆ هێور کردنەوەیان، وتم : ژیان ئەوە ناهێنیت دە یەکتر بشکێنن...

موسافرەکەی تەنیشتم بە تووڕەییەوە ڕووی دەمی لەمن کرد و وتی : تۆ

بۆت نییە قسە بکەیت!.
پێکەنیم و وتم : بۆ خوا ئەمەش لەوەیتر کەرترە…
کە گەیشتمە بەردەم ماڵیان کرێیەکەیان داو خێرا دابەزین و لە ئاوێنەی ماشێنەکەوە بینیم ژنەکە چەند هەنگاوێک لە پێش پیاوەکەوە ڕێی دەکرد و بەڕێ بەلی بوو.
ئەم دوو مۆسافرەم بێزاریان کردم..لە داخە بەرەو جادەی (کەلینەید) بەدەم کەناڕەکەوە ڕۆیشتم… تا سەیری دیمەنی جوانی پارک و جۆگەلە وڕووبار بکەم.
لە پشتی زانکۆی (کارڵتۆن) کچ و کوڕێکی لاوی جوان دەست لەناودەست …هێمایان بۆ کردم..چراخی چوارییەکەم داگیرساند و ڕاوەستام.
هەردووکیان لە پشتەوە دانیشتن.
لەناو پارچە کاغەزێک ناونیشانی موتێڵێکی لەسەر بوو دایانە دەستم.
لە پاشان کەوتنە ماچکردنی یەکتر و گاڵتە وگەپ و پێکەنین.
ئینجا کچەکە خۆی هەڵدایە باوەشی کوڕەکە، کوڕەکەش دەستی بۆ قژیا دەهێناو ناو ناوە ماچی دەکرد.
خۆشحاڵ بوو بەم دوو موسافرە جوانەم، بەلام لەخۆشم دەپرسی : ئەگەر لەوە زیاتر لە یەکتر بئاڵێن بە پێی یاسا بەم هۆیە ڕێگەیان لێبگرم.
لەم خەیاڵە بووم…گوێم لە هەناسەکانیان بوو…ئاوڕمدایەوە بینیم گەنجەکە بەسەر کچەکەوە یە.
لەترسی ئەوەی مۆڵەتی شوفێرییەکەم لەدەست نەدەم…جوانترین سەرقسی پێشکەش کەم..پێم بۆ بەنزین ناو…تا گەیشتمە بەردەم موتێڵەکە ئاوڕی دوای خۆم نەدایەوە!.

سۆرانی هەر لە گەشەسەندنایە لە سۆربۆن … هەڵکەوت حەکیم

لە ڕۆژی 26ی ئابی ئەمساڵ وتارێك لە سایدی ئاوێنە بڵاوکراوەتەوە لەسەر لێدان و ڕووخاندنی سۆرانی لە زانکۆی ئینالکۆ لە پاریس http://www.awene.com/2018/08/26/99427/. هەروا لە سایدی دەنگەکان لە 23ی هەمان مانگ ئەو وتارە بڵاوکراوەتەوە https://dengekan.info/archives/8062 . بە پێی نووسەر خەتاباری ئەو کردەوەیە سەرۆکی بەشی کوردی و مامۆستای زمان و ئەدەبی

سۆرانیه کە منم. خاوەن وتار ناوی ”مامەد شامەزدی“یە و دکتۆرە لە بواری میدیا و ڕاگەیاندن لە زانکۆی ئێکس ئەن پرۆڤانسی فەرەنسا. یەکسەر پەیوەندیم بە بەشی دکتۆرای ئەو زانکۆیەوە کرد. وەڵامیان ڕەسمیان ئەمەیە : کەس لای ئەوان بەو ناوە و لەو بوارە دکتۆرای نەکردووە…

کەوابوو نهێنیی ئەو ناوە چیە؟ نووسەری شاراوەی ئەو وتارە کێیە؟

لەو وتارەدا حەوت جار ناوی شوان جەعفەر هاتووە. هەرچەندە بە ڕواڵەت دوو گلەیی لێ کراوە، بەڵام هەمووی کڕووزانەوە و گریانە بۆ ئەو ”مەردە دەنگ کپکراوە“ کە موحازیرە، واتە ”وانەبێژی کاتی“یە لە ئینالکۆ، لە بەشی کوردی کە من بەڕێوەبەری بووم هەتا خانەنشینیم پێش چەند مانگێك.
”مامەد یان مەمەد“ کورتکراوەی ”محەمەد“ە بە ئازەری و بە تورکی. ناوی شوان ئێستاش هەر محەمەدە. جەعفەری باوکی ئازەرییە و لە مناڵی هەر بە ”مەمەد“ بانگی کردووە. ”شامەزدی“ ناوی خێزانی باوکییەتی. لەسەر ڕووپەلی چرا جەعفەری خوشکی ئەو ناوە ئازەریە نووسراوە و نەشاردراوەتەوە… کە تەماشای ڕووپەلی مامەد شامەزدی دەکەی، وێنەی مەیموونێك دەبینی لە جیاتی وێنەی خۆی. بەڵام لەژێر ئەو وێنەیە سێیەم لینك هی بەشی ڕۆژنامەنووسیە لە زانکۆی ئێکس. کە دەیکەیتەوە وێنەیەکی کاك شوانت بۆ دەردەکەوێ لەگەڵ دوو وشەی سپاس بۆ مامۆستایانی دەورەیەکی ڕۆژنامەنووسی.

جگە لەو خاڵانە، شپرزەیی و هەست و مێشك و وشە و هەڵەی ڕێنووسی ئەو وتارە هی شوان جەعفەرن کە سی و دوو ساڵە دەیناسم و هەژدە ساڵە لە بەشێکە من بەڕێوەبەریم. بەکارهێنانی هەندێ شێوەی دەربڕینی کوردستانی ئێران تەنیا بۆ خۆشاردنەوەیە و هیچی تر. نووسەری ئەو وتارە شوان جەعفەرە.
بۆچی شوان جەعفەر، پاش سی و دوو ساڵ، وا کوتوپڕ بە ”خوێنم تینووە“ وەك خۆی نووسیویە؟ ئەی چۆن پاش ئەو هەموو ساڵانە تەنیا ئێستا بۆی دەرکەوت کە هەڵکەوت حەکیم ”گەندەڵە، پارە پەرستە، هێرۆ خان و یەکێتی لە ساڵی 2009 پارەیان بۆ ڕشتووە، حەز لە خەڵکی سلێمانی و سنە ناکا، زمانی کوردی نازانێ، فەرهەنگەکانی پڕن لە هەڵە، لە سەرەوە لەگەڵ یەکێتیە و لە ژێرەوە لەگەڵ پارتی، پیاوی تورکیایە، هاوڕێی عەدنان موفتی و جەبار فەرمان و عادل مراد و فوئاد حسێنە، نایەوێ سەرپەرشتی دکتۆرای کوردەکان بکا، هاوڕێی عەرەبە، هتد…“؟ ئەبێ چی ڕوویدابێ لەم مانگانەی دوایی بۆ ئەوەی شوان جەعفەر ئەو هەموو نهێنیە کۆنانە تازەبەتازە بدۆزێتەوە؟

وەڵامی ئەو پرسیارە لە وتارەکە خۆیدایە. شوان جەعفەر لەسەر شوان جەعفەر دەڵێ : ”لێرەدا بیرمان بۆ (شوان جافر)یش دەچێت، چونکە لە ساڵی 2000ەوە لە ئینالکۆ وانەی کوردیی سۆرانی دەڵێتەوە و هەمیشە ماستاوی بۆ حەکیم دەکرد، بەڵام ئێستا بە خوێنی تینووە، چونکە هەڵکەوت هێچ یارمەتی نەدا و نەیهێشت جێگەکەی بگرێتەوە. هەموو کوردەکانی پاریس بە شەرعیان دەزانی کە شوان جافر ئەو پۆستە وەربگرێت، بەڵام حەکیم کەسێکی دانا کە مووچەخۆری پارتیە (ئامر ئەحمەد) کە ئەم کاندیدەش لە ژیانیدا زمانی کوردی نەخوێندووە، وە سەرباری هەموو بادینانیە…“

بەش بەحاڵی خۆم نازانم ئایا هەموو کوردەکانی پاریس بە شەرعی دەزانن کە شوان جەعفەر شوێنی من بگرێتەوە یان نە. بەڵام ئەوەی ئاگادارم ئەو لێژنە فەرەنسیەی دانرابوو بۆ هەڵبژاردنی پرۆفیسۆری یاریدەری زمانی سۆرانی و شارستانێتیی کورد، بە پێی یاسای فەرەنسی، کە من ئەندامی نەبووم، شوان جەعفەری بە شایستەی ئەو پۆستە نەزانی نە بە پلەی یەکەم، نە دووەم و نە سێیەم. ”سەرباری هەمووی“ یەکەم و سێیەم کوردی کرمانج بوون و دووەمیش هۆڵەندی. بەڵێ، ئەو دۆڕانە بووەتە هۆی ئەوەی شوان جەعفەر بە خوێنی من تینوو بێ. ناتوانێ ڕووبەڕووی ئەو واقیعە ناهەموار و دڕندەیە بێتەوە کە هەژدە ساڵی هەبوو خۆی ئامادە بکا لە ڕووی زانستییەوە بۆ پۆستێکی سۆرانی، کە زمانی دایکییە، کەچی دوو کرمانج و هۆڵەندیەك لە دەرەوەی زانکۆ، هەروا کوردێکی ئێرانیش لێیان بردەوە…

کارکردن لە زانکۆی فەرەنسا

لە فەرەنسا کە پرۆفیسۆرێك کاتی خانەنشینیی هات، داوای لێ دەکەن پاش خۆی پۆستەکەی دەبێ چۆن بێ. ئەویش پێشنیاری خۆی دەکا و تێبینی و ڕا و ڕەزامەندی هاوکارانی وەردەگرێ و ئەنجام دەنێرێ بۆ لێژنەی زانستی. لێژنەی زانستی ڕای خۆی دەردەبڕێ و هەندێ جاریش دەستکاری دەقەکە دەکا بە پێی سیاسەتی گشتیی زانکۆ. پاشان بەڕێوەبەرایەتی زانکۆ دەنگی بۆ دەدا و دەینێرێ بۆ وەزارەتی خوێندنی باڵا بۆ بڵاوکردنەوەی لە ڕۆژنامەی ڕەسمیدا. ئیتر زانکۆ لێژنەیەك لە شەش تا دە ئەندام پێك دێنێ، نیوەی پیاو و نیوەی ژن، نیوەی مامۆستای زانکۆکە خۆی و نیوەکەی تر لە زانکۆکانی تری فەرەنسا. مەبەستی ئەم جۆرە پێکهێنانەش ئەوەیە کە بە پێی توانا یەکێ لە کاندیدەکان هەڵبژێرن. ئەو پرۆفیسۆرەی کە خانەنشین دەبێ بۆی نیە لەو لێژنەیە بێ.

کە پێست لە ڕۆژنامە بڵاودەبێتەوە هەموو کەسێ لە هەر شوێنێك بێ دەتوانێ لە ماوەی مانگێکدا دۆسیەکەی خۆی بنێرێ بۆ ئەو زانکۆیە.
کە پێستێکی ئەدەبی فارسی دەرچوو و من سەرۆکی لێژنە بووم، یەکێ لە کاندیدەکان لە تارانەوە هاتبوو، پێستەکەی وەنەگرت و گەڕایەوە.
مەرجەکانیش ئەمانەن: دکتۆرا، زانینی زمانی فەرەنسی، لێکۆڵینەوە و بڵاوکراوە لەسەر بواری پێستەکە یان بوارێکی نزیك. کاندید دەبێ سیڤیکەی خۆی و چاپکراوەکانی بنێرێ بۆ زانکۆ و لەگەڵ نامەیەکەدا کە تیایدا چالاکی و توانای خۆی و پڕۆژەکەی بۆ ئەو پێستە ڕوون بکاتەوە. پاشان ئیدارە هەموو دۆسیەکان دەنێرێ بۆ سەرۆکی لێژنەی هەڵبژاردنی مامۆستای نوێ. ئەویش بۆ هەر کاندیدێك دوو ئەندامی لێژنە هەڵدەبژێرێ. ئەوانیش بەوردی دۆسیە و نووسینەکان دەخوێننەوە و ڕاپۆرتێك دەنووسن. لە کۆبوونەوەی یەکەمدا ڕاپۆرتەکان دەخوێنرێنەوە و پاش وتووێژ ئەندامان دەنگ دەدەن کێ بانگ بکرێ، کێ بانگ نەکرێ و دۆسیەکەی داخرێ…

لە کۆبوونەوەی دووەمدا کاندیدەکان یەك لە دوای یەك بانگ دەکرێن و سەرۆکی لێژنە داوا لە هەریەکە دەکا کە لە ماوەی پانزە دەقەدا باسی خوێندن و چالاکیە زانستییەکانی خۆی بکا و پڕۆژەکەی بۆ ئەو پێستە ڕوون بکاتەوە. دوای ئەوەش چەند پرسیارێکی لێ دەکرێ. لە کۆتاییدا دەبێ بە گفتوگۆ لە نێوان ئەندامانی لێژنە و دەنگ دەدەن بۆ کاندیدی یەکەم کە پێستەکە وەردەگرێ و هەروا دەنگ دەدەن بۆ دووەم و سێیەم.

سۆرانی هەر لە پەرەسەندندایە لە سۆربۆن

ئینالکۆ یەکێکە لە کۆنترین زانکۆکانی فەرەنسا و لە ساڵی 1795 دامەزراوە. 94 زمانی ڕۆژهەڵاتی تیا دەوترێتەوە. فارسیزان و کوردناس و سەفیری فەرەنسا ڕۆجێ لێسکۆ (1914-1975) لە ساڵی 1945 چەند سەعاتێکی بۆ وتنەوەی کرمانجی وەرگرت. لە ساڵی 1947، وەزارەتی دەرەوە ناردی بۆ یەمەن. ئیتر کامەران بەدرخان (1895-1978) لەو شوێنە جێگیر بوو، حەفتەی چەند سەعاتێك زمان و ئەدەبی کرمانجی دەوتەوە. چەند ساڵێك پێش خانەنشینی (1970) بوو بە یاریدەر. پاش ئەو جۆیس بلۆ ئەو شوێنەی گرت و لە ساڵی 1990 بوو بە پرۆفیسۆر و لە ساڵی 2000 خانەنشین بوو. پاش ئەو بۆ کرمانجی مایکل چایەت و کریستین ئەلیسۆن هاتن. لە ساڵی 2009وە ئیبراهیم ئەیدۆگان بەشی کرمانجی دەبا بەڕێوە. بۆ وتنەوەی دەرسی نووسین و خوێندن چەند کەسێك ئەو کارەیان کردووە.

له 1964ەوه تا 1967 زێزەك ڕەواندووزی بۆ یەکەم جار دەستی کرد بە سۆرانی وتنەوە. پاش ئەو عەباس شەریف هەمان ئیشی کرد هەتا ساڵی 1973. پاشان ئەکرەم نەجم شوێنی گرتەوە هەتا ساڵی 1976. لە دوای ئەویش عەبدولرەحمان قاسملۆ بوو بە یاریدەر بۆ ماوەی دوو ساڵ. کە گەڕایەوە بۆ کوردستان پاش شۆڕشی ئێران ڕەسووڵ قادری شوێنی گرتەوە بۆ سێ مانگ و هەر لە ساڵی 1979ەوە من بووم بە یاریدەر.
لە ساڵی 1983 دکتۆرام تەواو کرد و دەستم کرد بە بڵاوکردنەوەی نووسینەکانم. لە ساڵی 1984ەوە جۆیس بلۆ، لێپرسیاری بەشەکە، ویستی دەرسی سۆرانی کەم بکاتەوە. من قبووڵم نەکرد و بەرامبەری وەستام.
لە ساڵی 1986ەوە ئەنستیتووی کوردی پاریسیش دایە پاڵ جۆیس بلۆ و بڕیاری دەرکردنی من لە زانکۆ دەرچوو بۆ ساڵی 1988. بەڵام بە هەوڵێکی بەردەوام، بە شێوەی قانوونی و پشتگیریی دوو زانای بەرزی فەرەنسا، بڕیاری دەرکردنم هەڵوەشایەوە، (لە داهاتوویەکی نزیکدا ئەم مەسەلەیە زیاتر ڕوون دەکەمەوە). لە ساڵی 1991 و 1992 بۆ دوو جار زانکۆ و وەزارەتی لێکۆڵینەوەی زانستی فەرەنسا دوو پۆستیان دا بە سۆرانی. جۆیس بلۆ بە یارمەتی هاوڕێکانی توانییان ڕێگەی لێ بگرن. بەڵام لە ساڵی 1993 سەرنەکەوت و پۆستی پرۆفیسۆری یاریدەرم وەدەست هێنا. پاش خانەشینی جۆیس بلۆ لە ساڵی 2000 من بووم بە سەرۆکی بەشی کوردی و ساڵی 2010، پاش دووەم دکتۆرای، پلەی پرۆفیسۆرم وەرگرت.

لە ساڵی 2000 یەکەم بڕیارم ئەوە بوو دەرسەکانی سۆرانی زیاد بکەمەوە و بیانگەیێنمە ئاستی کرمانجی. لەو ڕۆژەوە ڕێگام نەداوە ئەو یەکسانیە بگۆڕدرێ. داوام لە بەختیار ڕەئووف کرد کە وانەی قسەکردن و نووسینی سۆرانی بڵێتەوە. ئەوم هەڵبژارد چونکە لە قسەکردندا کوردیەکەی ڕەوان بوو. پاش ساڵێ، لەبەر چەند هۆیەك کە پەیوەندیان بە خۆیەوە هەبوو نەك بە من، شوان جەعفەرم خستە شوێنەکەی. ئەو کات زۆر کەسم نەدەناسی لە پاریس بتوانێ ئەو کارە بکا. دوایش چەند سەعاتێکم وەدەست هێنا و سپاردم بە خاتو نسار حسێن کە باشترین مامۆستا بووە هەتا ئێستا. لە ساڵی 2007 ئیشێکی تری دۆزیەوە کە زۆربەی کاتی دەبرد و خۆی دەستی لە کاری زانکۆ هەڵگرت و منیش وانەکانی ئەویشم سپارد بە شوان جەعفەر کە هەتا نووسینی ئەم دێڕانە ماوەتەوە.

کە ئیمساڵ من نزیك بوومەوە لە خانەنشینی داوام کرد پۆستێکی ”زمان و ئەدەبی کوردی سۆرانی“ بدرێ بە کوردی. لێژنەی زانستیی زانکۆ گۆڕی بە ”زمانی سۆرانی و شارستانێتیی کورد“ و بەو شێوەیە

بڵاوکرایەوە. لێژنەی پۆستی کوردی بریتی بوو لە دە پرۆفیسۆر و پرۆفیسۆری یاریدەری زانکۆکانی فەرەنسا کە پسپۆڕ بوون لەم بابەتانە : زمانی فارسی، زمانی عیبری، زمان و ئەدەبی کرمانجی، فارسی، پەشتۆ، ڕووسی، ئەدەبی فارسی کۆن، مێژووی کورد، عوسمانی و تورکیای هاوچەرخ.
پێنج کەس کاندید بوون: (میشێل لێزەمبوورگ) کە پسپۆڕی فەلسەفەی زمانە و کوردناسە و هۆڵەندیە، هاشم ڕەحمانی کە پسپۆڕی کۆمەڵناسە و کوردی ئێرانە، (ئامر ئەحمەد) کە پسپۆڕی زمان و ئەدەبی کوردی و فارسییە و کوردی کرمانجە، شوان جەعفەر کە پسپۆڕی شانۆی کوردییە و کوردی عێراقە، هەروا (ئیرگن ئێپگن) کە زمانناس و پسپۆڕی سۆرانیە و کوردی تورکیایە.

سەرۆکی لێژنە بۆ هەر کاندیدێك دوو ئەندامی هەڵبژارد کە ڕاپۆرتی خۆیان بکەن لەسەر دۆسیە و نووسینەکانی. لە کۆبوونەوەی یەکەمدا، پاش خوێندنەوەی ڕاپۆرتەکان و گفتوگۆ کردن، بڕیار درا هەر پێنج کاندید بانگ بکرێن بۆ لێدوان. لە کۆبوونەوەی دووەمدا، هەموو کاندیدەکان، یەك لە دوای یەك، چوونەتە بەردەم لێژنە و هەریەکە چارەکە سەعاتێك قسەی کردووە و پرسیاری لێ کراوە و ئەویش وەڵامی داوەتەوە. پاشان بووە بە وتووێژ لە نێوان ئەندامانی لێژنە و دەنگدان. ئەنجام بەم جۆرە بووە: یەکەم ئامر ئەحمەد، دووەم میشێل لێزەمبوورگ و سێیەم ئیرگن ئێپگن. بەم شێوەیە ئامر ئەحمەد جێی منی گرتەوە و بوو بە مامۆستای سۆرانی بە پلەی پرۆفیسۆری یاریدەر. بە پێچەوانەی ئەوەی شوان جەعفەر نووسیویەتی، ئامر ئەحمەد کوردی خوێندووە و بەکالۆریۆسی ئەدەب و زمانی کوردی هەیە لە زانکۆی دهۆك. س□ڨ□کەی شوان ناتوانێ ناتوانێ دوو دەقیقە بەرامبەر ئەوەی ئامر ئەحمەد خۆی ڕاگرێ. لەمەودوا شوان جەعفەر دەبێ لەژێر دەستی ئەو کار بکا.

هەڵاتن لە واقیع برینی دۆڕان ساڕێژ ناکا

من کاك شوان جەعفەر لە ساڵی 1986ەوە دەناسم. ئەو کاتە داوای بورسی لە ئەنستیتووی کوردی پاریس کردبوو و بە پێی مەرجی وەرگرتن کە من دامنابوون ئەو لە پێشەوە بوو. بەڵام کەنداڵ نزان، سەرۆکی ئەنستیتووی کورد، یەکسەر بورسەکەی لێ بڕی، کە بۆ ماوەی پێنج شەش ساڵ بوو، بە بیانووی ئەوەی خزمەتی ئەنستیتوو ناکا. من کە تاکە کەس بووم لە ئەنستیتوو دژی ئەو بڕیارە وەستام و وتارێکم لەسەر نووسی و لە ئەنستیتوو کشامەوە. کەنداڵ ناچار بوو نیوچە بورسێکی چەند مانگی بۆ پینە و پەڕۆ بکا. پاشان شوان ئاگاداری کردمەوە کە

بورسەکەی ئەو دراوە بە خوارزایەکی کەنداڵ لە سویدەوە هاتبوو بۆ بزەنسۆن لە فەرەنسا.

لە مانگی دووی ئەمساڵ، پێش داواکردنی پۆستی سۆرانی، بۆ شوانم ڕوون کردەوە کە من لە لێژنە نیم، هەقی ئەوەم نیە خۆم بخەمە ناو کاری ئەندامانی لێژنەوە و ناتوانم پشتی کەس بگرم و ئەوانەی دەنگ دەدەن شارەزان و بە ئاسانی کاندیدی بەهێز و دۆسیە بەتوانا لە کاندیدی لاواز و دۆسیەی لاواز جیا دەکەنەوە. هەروا ئاگادارم کرد کە کەسانی تریش دەیانەوێ شوێنی من بگرنەوە و دۆسیە زانستییەکانیان بەهێزن. دەبێ ئەوە بڵێم ئەگەر منیش لەو لێژنەیە بوومایە وەکوو ئەندامەکانی تر دەنگم بۆ لاوازترین دۆسیە نەدەدا. چونکە، وەك ئەندامێك پێی وتم، دۆسیەکەی شوان جەعفەر ئەوەندە لاواز بووە کە مەترسی ئەوەی هەبووە تەنانەت بانگیش نەکرێ بۆ گفتوگۆ. بەڵام بۆ ئەوەی تووشی سەرشۆڕییەکی گەورە نەبێت (humiliation) بانگ کراوە.

ئەو فرسەتەی بۆ شوان جەعفەر ڕەخسابوو بۆ کاندیدی تر نەڕەخسابوو. هەژدە ساڵ بوو لە هەمان زانکۆ بوو، دەیتوانی لەو ماوەیەدا خۆی بە باشی ئامادە بکا لە ڕووی زانستی و نووسینەوە. سۆرانی زمانی دایکیە و پێنج ئەندامی لێژنەکەی دەناسی و قسەی لەگەڵیان کردبوو. بەڵام هیچی بە هیچ نەکرد.
ڕاستە وەك خۆی نووسیویەتی، دۆڕانی ئەوتۆ ئیمڕۆ و سبەی لەبیر ناچێ. برینەکەشی ئەوەندە گەورەیە نە خەتابارکردنی ئەم و ئەو نە جنێودان ساڕێژی دەکەن. تەنیا یەك شت یارمەتی دەدا ئەویش ئەوەیە قبووڵی ئەوە بکا کە خەتاباری ئەو دۆڕانە تەنیا خۆیەتی، هەر وەك چەند ساڵێك لەمەوپێش لە زانکۆی بزەنسۆن بۆ پۆستێکی شانۆی ڕۆژەڵات دۆڕاندی بەرامبەر بە یەکێکی دەرەوەی زانکۆ و ناچار بوو زانکۆ بەجێ بێڵێ. لاشم وایە خوێنەرانی کورد کە لە دوورەوە ئەم مەسەلەیە دەبینن، هەر بە خوێندنەوەی کوردێکەی شوان جەعفەر و ڕێنووسی وتارەکەی و پلەی فکریی تێدەگەن کە لێژنەکە هەقانی بووە و لە بەرژەوەندی سۆرانی بڕیاری خۆی داوە. هەروا تێش دەگەن کە ئەو نووسینەی شوان جەعفەر هی کەسێك نیە شایەنی پلەی پرۆفیسۆری یاریدەر بێ لە زانکۆیەکی فەرەنسا.

لە یەکێ لەو کۆمەڵە تۆمەتانەی گەندەڵی کە شوان جەعفەر خستوونیە پاڵ منەوە دەڵێ کە کاك محەمەد سابیر، نوێنەری یەکێتی لە پاریس لە ساڵانی نەوەد، پێنج هەزار فرەنکی دامێ بۆ چاپکردنی یەکەم فەرهەنگی فەرەنسیکوردیی (سۆرانی). هەر تەنیا ئەو نەبوو چەند هاوڕێیەکی تریش بوون بیست و یەك هەزار فرەنکیان کۆکردەوە بۆ

چاپکردنی ئەو کتێبە کە بیست و هەشت هەزاری تێ چوو. حەوتەکەی تر لە گیرفانی خۆم دام. چوارسەد دانەم لەو فەرهەنگە دا بە کاك حەمە سابیر، نەك چەند دانەیەك وەك شوان جەعفەر نووسیویە. ئەوانی تریش هەروا. سەد و پەنجا دانەشم دا بە پارێزەری ئیسماعیل بێشکچی کاك عەلی بووجاق کە بەداخەوە پۆلیس بردی و تا ئێستاش نازانێ چی بەسەر هاتووە. دیارە ئەو کەسەی دەردی چاپکردنی کتێب نەزانێ بیر لەوە دەکاتەوە کە نووسەر پارە پەیدا دەکا!

ئەوەی پەیوەندی بە کۆنگرەی مەولانا خالدەوە هەیە کە لە ساڵی 2009 لە سلێمانی ڕێك خرا، من نەوشیروان مستەفا داوای کردبوو پەیوەندیم پێوە بکەن نەك یەکێتی. وەك بیستم مەسرەفی ئەو کۆنگرەیە 230000 دۆلار بووە و ئەزانم کە هێرۆ خان دای بە مامۆستا جەعفەر. دەبێ لەو بپرسن چی کرد بەو پارەیە. بەش بە حاڵی خۆم سێ هەزار دۆلارم خەرج کرد بۆ ئەو کۆنگرەیە. ڕۆژێك بە دوور و درێژی باسی مەتەڵی مەولانا لە سلێمانیی سەدەی بیست و یەك دەکەم.

یەکێتی و پارتی ئەوەندە ساویلکە نین پارە بڕێژن بۆ یەکێك کە پێویستی پێیان نیە و دەیان وتاری نووسیوە و ئازادیی بیری خۆی تیا دەرخستووە. مووچەخۆرێکی دەوڵەتێکی وەکو فەرەنسا چ پێویستیەکی بە پارتی و یەکێتی هەیە؟
هەرچی هاوڕێتیی جەبار فەرمانە، شوان جەعفەر باش دەزانێ کە ئەو پەیوەندی بە منەوە کرد، نەك بۆ بەژن و باڵا و چاوەجوانەکانم یان بۆ نووسینی پێ بەهرە بەتواناکانم، بەڵکۆ پێویستی بەوە بوو خزمەتێکی سیاسیی بکەم. کە زانی هیچی دەست ناکەوێ بە دوو پیکابی پێ لە پێشمەرگەی چەکدارەوە هەڕەشەی لێ کردم. سەرەڕای ئەوەش هیچی دەست نەکەوت.

بەرامبەر بەو هەموو توانجانەی شوان جەعفەر لە من و لە کەسانی تری گرتووە، لێرە ئەگەر یەك بە یەك وەڵامیان بدەمەوە لاپەڕەی زۆری دەوێ. بۆیە، لە کۆتاییدا تەنیا یەك پرسیار دەکەم: ئایا دەبێ کێ گەندەڵ بێ، ئەو کەسەی کە سەرەڕای دە پانزە ساڵی بێکاری دەبێ بە خاوەن چەند موڵکێك لە ناوجەرگەی پاریس و لە کوردستان، یان ئەو کەسەی کە پاش چل و شەش ساڵی مامۆستایەتی جووتە موڵکی قەڵەمێکە بۆ نووسین و چەکوشێکە بۆ پەیکەرتاشی؟
هەڵکەوت حەکیم
پرۆفیسۆری موتەمەڕس لە زانکۆی پاریس

شیعرێکی (کوردی) و شیعرێکی (عەرەبی) و ئاماژەیەك … كەریم بامەڕنی

کێ تاڵاوی خوارد
کێ تاڵاوی خو
کێ تاڵاو
کێ تاڵ
کێ ت
ك

شیعری: نەژاد عەزیز سورمێ

***

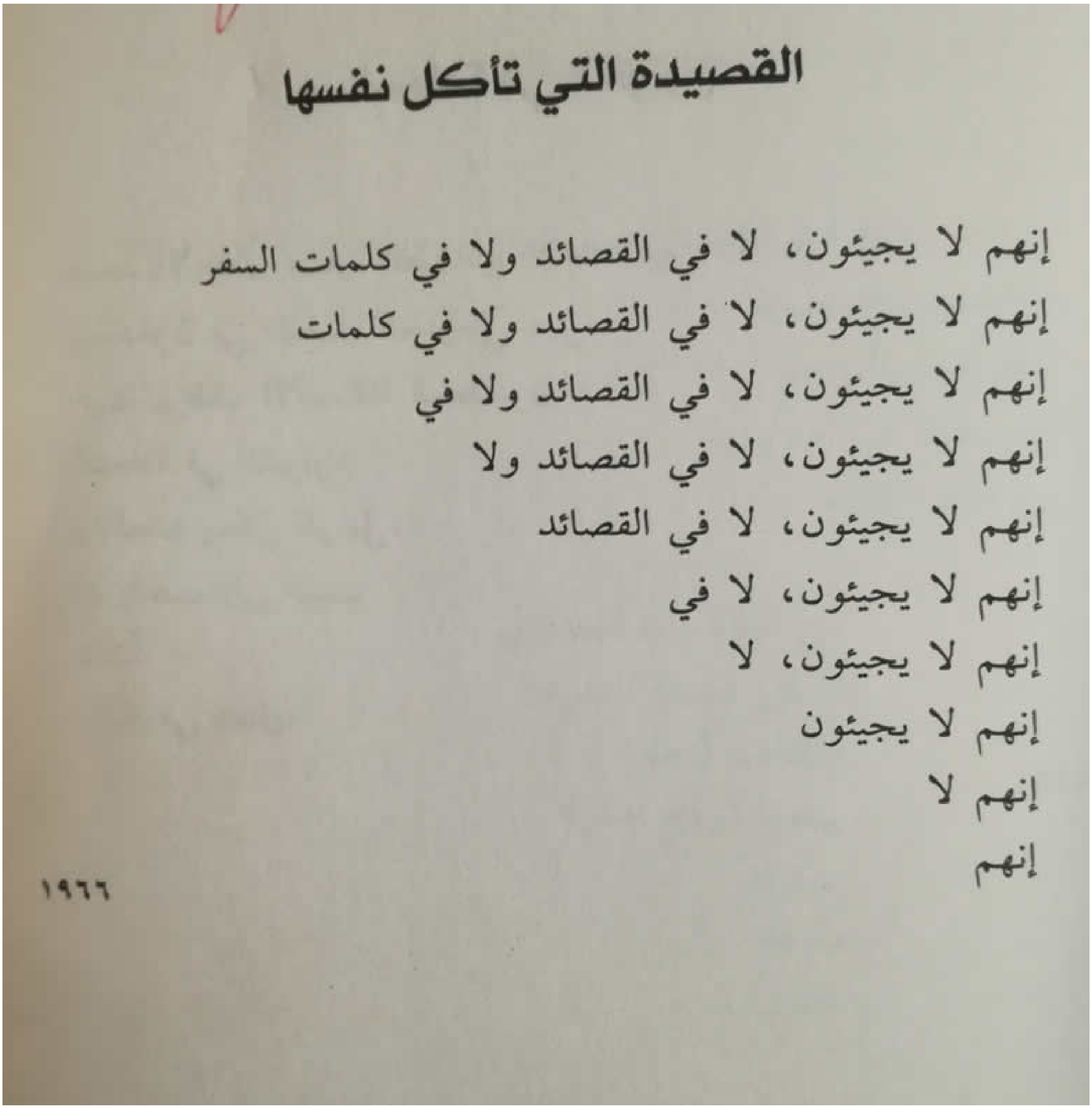

القصيدة التي تأكل نفسها

إنهم لا يجيئون، لا في القصائد ولا في كلمات السفر
إنهم لا يجيئون، لا في القصائد ولا في كلمات
إنهم لا يجيئون، لا في القصائد ولا في
إنهم لا يجيئون، لا في القصائد ولا
إنهم لا يجيئون، لا في القصائد
إنهم لا يجيئون، لا في
إنهم لا يجيئون، لا
إنهم لا يجيئون
إنهم لا
إنهم

١٩٦٦

شیعری (فازیل عەزاوی)

شیعرە کوردییەکە وەك شێواز تەواو لە شیعرە عەرەبییەکە وەرگیراوە، لاسایکردنەوەیەکی ڕاستە و ڕاستە. بەڵام وەکو مانا و فەزای شیعرییەت زۆر لە شیعرە عەرەبیەکە بەهێزتر و کاریگەرترە. ئەدەبی هەموو نەتەوەیەك زۆر ئاسایيە سوودی (مانا) و (شێواز) لە یەکتری وەربگرن و بەیەك کاریگەربن و لەیەك نزیك ببنەوە، بەڵام لە سنووری سوود وەرگرتن و ئاڵوگۆڕی جوانناسی دابێت. جا نازانم شاعیرە کوردەکە (نەژاد عەزیز سورمێ) لە بیری چووە ئاماژە بە وەرگرتنی شێوازەکە بدات یا خۆی لێ لاداوە.

شاعیر (سەباح ڕەنجدەر) کە برادەرێکی نزیکی شاعیر (نەژاد عەزیز سورمێ)ە. لە کتێبی چوار کتێب لەبارەی شیعرەوە، کە ساڵی 2017 لە دەزگای سەردەم چاپکراوە. لەسەر ئەم شیعرەی نووسیوە و بردوویەتییە ئاسمانی درەوشاوەی حەوتەم. نازانرێ بەم وەرگرتنەی نەزانیوە یا چاوپۆشی لێ کردووە.
ئەم ئاماژەیە تەنیا وەك ڕوونکردنەوەیەکە و بەس، بە هیوای سوود وەرگرتن.

ژن ... سەردار جاف

لەو دیو وەرزی زستانەوە
باڵا ڕنووی بەفر پۆشە
هەناسەیەك چرپەی گەرم
بە گوڵزاری ئەرخەوانیم
کە دەسپێرێ
دەبێتە قردێلەی لۆکە
لەو دیوی کلوە بەفرەوە
پەنجە ڕچیوەکانی شەڕە تۆپەڵی
بە نێو لەپم
ڕادەبوورێ
لەو دیو کزە بای تەزیوا
ڕچەشکێنێکی کۆنە و شڵەقیوە
شلەژان سەراپا جەستەی
وا پۆشیوە و روحی منی لێ تەنیوە
ئا ئەوەیە
شمشاڵ مەمەری نێو پەنجەم
ناسکێ پڕ لە ئەوین و
هێشتا ژنە
خۆی بۆ ئەوین
نەگۆڕیوە

سەردار جاف
ئەڵمانیا

2018 / 10 / 7

زەنگیانەی ئاویی بەشی هەشتەم … فەتاح حەسەن

(قیروسیا)

گەر تۆ نەیەیت
بڵێی رۆژ ئاوابێ؟
بڵێی جۆگە بڕژێتە روبار و
روباریش دەریا؟؟
ئەگەر رۆژ ئاوا نەبوو
جۆگە نەڕژایە روبار و
روباریش دەریا..
دەتۆش مەیە.

(کفری عیشق)

لەژوانێکدا
بە ئەفسونی جوانی چاو ، تێر نەبێ
لوت پڕنەبێ ل□ بۆنی رەشە رێحانەی پەرچەم,
بە ماچ دەمولێو لە گۆ نەکەوێ
گوێ پڕنەبێ بە چرپە و ڕاز
لەسەر مەمان هەردوو دەست شل نەبێ
کفری عیشقە .. ئەو دیدارە،
ناوی بنرێت.. ژوان.

جانانە))

ئەوی بەمەی مەست نەبێ، دەبێ حاڵی جانانەبێ
ئەوی جانانەبێ، دەبێ لە مەیخانە وەدەربێ
لەدێر زەمانە، مەیخانە هەواری مەستانە
مزگەوت و خانەقاش، عەزیزم، لەبۆ جانانە.

(پێك)

خەمی تەنهاییە کە، خەم لە تەنیایی پێك دەخۆم.

یان
خەمی بێ تۆییە، كە مەیلی پێكی تەنها دەكەم ؟

(بەدبەختیی)

ئەو ساتانەی
مەی و پەستیی دەمگرێ
ل□ بەختی كەچم
یەكەمیان زوو بەرم دەیات
دوەمیان درەنگ..

(بولبول)

بولبول هەر دەخوێنێ ..
ئاوازی سەرچڵی
پڕكەری باخێكە
وەلێ ئاوازی تیابەندی ..
پڕاوپڕی جیهانێكە.

(ڕق و خۆشەویستیی)

خۆشەویستی ..
كلیلی دەرگای خۆشییەكانە
ڕقیش .. نەهامەتیی.
مرۆڤ زیاتر
پێویستی بە خۆشەویستییە
نەوەك ڕق..
تۆوی خۆشەویستی
لەسەر دڵێكی رەقتر ل□ بەرد
شین دەبێ
وەلێ تۆوی رق ..
لەدڵە كرمێكاندا نەبێ نا بێ.

(سپڵە)

بێ تۆیی، هێندەی
تینیوێتی شكاندنی
پشیلەیەك لە روبار
جاڕسم دەكات
وانەزانی بی تۆ ناژیم .

جاڕس – وەڕس ، بێتا قەت، قاڵس، بێتا بوشت

فەتاح حەسەن

دانيمارك / ڤالبى

2018